

Apoteksväsendet

Här presenteras en kortfattad historia över apoteksväsendet.

Från dåtid 1600-tal med Apotekarsocieteten

Via nutid 1900-tal med Apoteksbolaget

APOTEKSBOLAGETS GAMLA LOGGO

till framtid 2010, åter till privata apotek.

NY APOTEKSSYMBOL

I och med privatiseringen av apoteksväsendet byttes den tidigare apotekssymbolen ut. Måndagen den 19 oktober 2009 presenterade socialminister Göran Hägglund och Läkemedelsverkets generaldirektör, Christina Åkerman, den nya apotekssymbolen.

Apoteksväsendet

Innehåll

Apoteksväsendet	1
Innehåll	2
Apoteksväsendet	3
Apotekarsocieteten	3
De tidiga apoteken	4
De tidigaste apoteken i Göteborg	5
Apoteket Strutsen i Göteborg blev Kronans droghandel	6
Apoteksvisitation 1897	6
Apoteksvisitationer	7
Apoteksinstruktioner och Farmakopéer	9
Sockenapotek, apoteksfilialer och medicinlådor	9
Apoteket i Alingsås	11
Apotekare i Alingsås	12
Gamla apoteksinventarier	13
Apoteket i Lerum	13
Apoteken – den stora motorn för egenvård	15
Egenvårdsprojektet	15
Det svenska apoteksväsendet före 1971	17
Det svenska apoteksväsendet 1971 – 2009	17
Apotekssymbolen:	17
Apotekens uppgifter	17
Skäl som anförts för att värna om det svenska apoteksmonopolet	18
Apoteken i närsjukvården	18
Vårdotek	18
Apoteken efter 2009	19
Monopolställning bryts	19
Receptfria läkemedel i detaljhandeln	19
Apotek som säljs ut	19
Apotek som privatiseras i Västra Götaland	20
Nya huvudmän/ägare till apotek	21
CV:s över apotekare som verkat i Mittenälvsborg	23
Apotekare i Lerum	23
Apotekare i Alingsås	23
Apotekare i Herrljunga	24

Apoteksväsendet

Fram till 1971 var de svenska apoteken privatägda. Verksamheten byggde på en stark statlig reglering och apotekscheferna utsågs av Kungl. Maj:t (Medicinalstyrelsen) för att garantera att verksamheten bedrevs med hög kvalitet och säkerhet. Finansieringen byggde på grundlån hos Apotekarkårens kreditkassa samt banklån. Man använde sig av ett avgiftssystem som medförde utjämning av apoteksinnehavarnas inkomster och möjliggjorde inrättandet av apotek i glesbygd där lönsamheten var svag. Man betalade allmänna avgifter för gemensamma funktioner som information, statistik och ex tempore framställning av läkemedel. För de gemensamma funktionerna fanns vid Apotekarsocieteten ett kansli samt informationsavdelning, kameralavdelning, personalavdelning, planeringsavdelning, sjukhusfarmaceutisk avdelning, produktions-, ekonomi- och marknadsavdelning och forsknings- och kontrollavdelning.

Apotekarsocieteten

Redan 1635 bildades Apotekarsocieteten i Stockholm, som en intresse-, yrkesförening för apotekarna. År 1675 fick societeten officiellt status med kungliga privilegier. Ur dess minnesskrift vi 300 årsfirandet hämtar vi att fyra perioder urskiljs i dess historia. De första 50 åren, 1635 – 1688 var apotekarna underställda stadens styrelse som ett ofullbordat skrå. Period två 1688 – 1760 var den en privilegierad societet underställd Collegium medicum. Nästa fas 1760 – 1800 präglades av revirstrider mellan apotekare- och läkarkollektivet. Societeten frigjorde sig då från Collegiet. Den fjärde perioden 1800 – 1837 präglades av utbildningsinsatser och jämsides med den gamla bildades en ny societet med målsättning att främja vetenskaplig undervisning.

Apotekarsocieteten fick vittgående privilegier under 1600-talet som skydd mot nyanläggningar, rättighet att försälja sprithaltiga beredningar, skattefrihet, änkans rätt till apoteket, apotekens ensamrätt till läkemedelstillverkning och försäljning. Den näringsfrihetsförordning som kom 1864, då apoteksvaror skulle betraktas som en av andra handelsnäringar, undantog apoteksrörelsen som fick behålla sina privilegier. För att bidra till apotekens bärighet kunde stadens myndigheter ge apoteket privilegium till vinservering, Visby apotek fick t. ex. anordna gästgiveri i mitten på 1700-talet. År 1814 ifrågasatte Sundhetskolegiet dessa apotek som vore mer att anses som ”brännvinsnäringsställen och kryddbodar”. Änkans rätt till apoteket kvarstod ända fram till 1920.

Förhållandet mellan apotekare och läkare försämrades under senare delen av 1600-talet då Collegium medicum ansåg att apotekarna fått för stor makt genom sina privilegier. Man kände sin makt hotad. Läkaren Urban Hjärne, som skulle leverera läkemedel till armens fältkistor och även till stadens fattiga, ansåg att han kunde göra detta billigare än apotekarna och såg det som en olycka att läkarna släppt ifrån sig läkemedelstillverkningen till apotekarna. En stor mängd av apotekens läkemedel var enligt Hjärne av intet värde och andra mediciner var för starka att anförtros åt apotekarna. Först 1765 fick apotekarna en representant i Collegium medicum. En och annan framstående apotekare tilldelades assessors fullmakt av konungen, samtidigt som han erhöll ”lika värdighet med assessorerna i Collegium medicum”.

Apotekarsocietetens situation var vid 1800-talets början brydsam. Man hade ekonomiska svårigheter och man hade misslyckats med vad man länge önskat, att frigöra sig från Collegium medicums överhöghet.

1799 års reglemente hade skärpt fordringarna på de anställdas kunskaper. Detta gav också en ny inriktning av apotekarsocietetens verksamhet nämligen att stödja vetenskaplig undervisning. Samtidigt hade stora framsteg gjorts inom naturvetenskapen och den femte upplagan av farmakopén hade utkommit. Sundhetskolegiet önskade ett nytt apotekarreglemente. Det nya reglementet fastställdes först 1819. Framför allt förändrades apotekarexamen.

Apotekarnas utbildning hade diskuterats mycket under slutet av 1700- och början av 1800-talet, Man blev apotekare genom 5 – 6 års tjänstgöring på apotek och därefter en Cursus Pharmaceuticus med avlagd examen inför societeten. Kraven ökade på vetenskaplig utbildning. En del blivande apotekare från hela riket studerade både en och två terminer vid Uppsala universitet under senare delen av 1700-talet. De åhörde föreläsningar och deltog kollegier och ”herbationer” av Linne i botanik och materia medica samt i kemi av professor J. G. Wallerius. Några Farm. Studiosi disputerade även ”pro exercitio”. Avsaknaden av egen läroanstalt blev alltmer kännbar. En viktig länk i utbildningen tillkom

1816 då man inrättade s. k. Instruktionsapotekarebefattningar och instruktionsapotek.. År 1835 beslutades om en läroanstalt för apotekare i societetens regi.

År 1821 beslöts om att bilda en stiftelse för att ”befordra pharmaceutiska wetenskapens framsteg och för att understödja behövande och af lyckan vanlottade apotekare eller pharmaceutici samt de förres efterlämnade hustrur och barn”. 1831 bestämdes att alla apotekare kunde bli medlemmar av societeten och 1837 stadfästes ”Stadgar för Apothekare-Societeten i Riket” av Kungl. Maj:t och apotekarkåren fick därmed en fast organisation och en av statsmakterna erkänd representation.

De tidiga apoteken

Det första svenska apoteket fanns på Stockholms slott 1552. Efterhand öppnades apotek i de större städerna, i Göteborg apoteket Enhörningen 1642, i Borås fick Gustav Amund Wikland apoteksprivilegium 1720. Det brann ner 1727 och Wikland flyttade till Vänersborg.

Några av landets apotekare hade under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet fått beteckningen provinsialapotekare. Detta innebar ensamrätt att inom ett län eller landskap få anlägga apotek. Privilegiet var ärftligt.

Årtal	Apotek i Stockholm	Apotek i Sverige
1650	4	8
1700	9	27
1800	12	95

Bilder på apoteksinredningar och utrustning i början på 1800-talet från Skansenapoteket, Stockholm:

De tidigaste apoteken i Göteborg

Hämtat ur Sören Skarback: Läkarna i gamla Göteborg, kapitlet Stadens första apotek:

I Göteborg kom det första riktiga apoteket att döpas till Enhörningen. Den 8 augusti 1642 fick den 29-årige tysken Kilian Treutiger tillstånd att driva det. Tidigare hade handlare i staden salufört apoteksvaror som Benedictus Fistulator. Apoteket Enhörningen blev Sveriges i ordningen femte. Det fanns två i Stockholm, ett i Uppsala och ett i Kalmar.

Konkurrensen från så kallade kvacksalvare var kännbar och Kilian klagade hos magistraten.

Kilian Treutigars liv slutade 1675 i sorgens tecken. Sonen David hade dött vid 22 års ålder. Då änkan var för liten och sonen dött fick apoteket drivas vidare av dottern Anna Maria, som enligt lagen hade tre år på sig att välja en make i apotekaryrket. Den tyske apotekaren Andreas Schwart gifte till sig apotekshuset den 20 augusti 1678.

Johannes von Ackern fick 1658 tillstånd att öppna Strutsen, stadens andra apotek.

Omkring år 1670 startade den göteborgskfödde apotekargesällen Paul Jörgensson ett eget apotek bara tre tomter från Kilians.

Apoteket Strutsen i Göteborg blev Kronans droghandel

Det hela började 1718. Apotekare Luth, innehavare av Apoteket Strutsen, fick i uppdrag att balsamera Karl XII:s kropp. Betalningen uteblev – det var ju ett hedersuppdrag – men i gengäld förädrades han titeln ”Kunglig Hovapotekare” och fick dessutom rätten till namnet Apoteket Kronan. 1814 började företaget importera och handla med droger och medicinalier, och hundratalet år senare, i januari 1907, bröt Gustaf Bernström loss den del som sysslade med läkemedelsdistribution. Han grundade Kronans Droghandel, KD, som blev en viktig distributör av läkemedel i Sverige.

Ur årsredovisning 1999:

”Branschen har i alla tider varit föremål för politiskt intresse och har ständigt ifrågasatts; sedan 1930-talet har den svenska läkemedelsförsörjningen i princip varit under konstant utredning. Dessa 70 år av turbulens har resulterat i en värdefull förändringsberedskap inom företaget, och det är en del av förklaringen till att KD har kunnat utvecklas från ett litet familjeföretag till en av Europas modernaste och effektivaste läkemedelsdistributörer. Kronans Droghandel hade fått sin nuvarande form.

I nutid är det ett heltäckande logistikföretag, och man arbetar uteslutande på den nordiska hälso- och sjukvårdsmarknaden. Rent konkret innebär det att man ser till att hälso- och sjukvården i Norden snabbt, enkelt och säkert får tillgång till läkemedel, vacciner, bindor, kompresser, kanyler och annat som behövs för effektiv vård. Till funktionen kan företaget beskrivas som en ”logistikväxel”; man är en oberoende tredje part, en länk mellan tillverkning och konsumtion, och huvuduppgiften är att förmedla information, varor och pengar mellan uppdragsgivarna och deras kunder. Koncernens omsättning uppgick 1999 till cirka 10,5 miljarder kronor. Man kan således konstatera att expansionen fortsatt; under den senaste femårsperioden mer än fördubblades omsättningen.”

Apoteksvisitation 1897

Ur förste provinsialläkarens i Älvsborgs län rapport.

Förste prov. läk. Hade då övertagit provinsialläkarnas skyldighet att visitera apoteken.

”Under inspektionsresorna förrättades visitation å samtliga länets 13 apoteksinrättningar, som i allmänhet befunnos i ett god och tidsenligt skick. Det är endast ett apotek, som stannat efter och ännu befinner sig i ett tillstånd, som för 20-30 år sedan torde varit mindre ovanligt. Mot alla lokaler utom gräsvinden gjordes här större eller mindre anmärkningar; källaren särskildt dålig - trång och fuktig. Å intet ställe hade några större förändringar vidtagits, endast ett och annat nytt redskap anskaffats såsom några vågar och siktar, på ett ställe en Vestfals våg etc. Af gjorda anmärkningar må anföras:

Instrumenter och redskap.

En precisionsstativvåg för trög, en handelsstativvåg dito; på 3 ställen en och ett ställe 2 handvågar odugliga. På ett ställe samtliga 5 och 10 gramsvigter för lätta, på ett annat

ställe en 2 grams. En destillationsapparat dålig. En 2. klass sikt utsliten; å ett ställe saknas 4. klass, på ett annat håller den endast 80 hål på LI-centimetern.

Läkemedlens förvaring. Lådfacken på två ställen ej fullständiga, växtpulver förvaras på ett ställe å henglaskärl, på ett annat på ofärgade glaskärl (endast några stycken). På ett ställe äro signaturerna i materialkammaren smutsiga och otydliga, i källaren otydliga och delvis lossnade al fukt. På samma ställe vattnet öfver Pyroleurn ariimale rectiliratum ultorkadt. På ställen hafva etiketterna å en del opiipreparat genom ålder antagit en nästan grön färg.

Läkemedels beskaffenhet. Tinct. Hyoscyami grumlig, Balsam. Copaiva dålig, Balsam. Styrax dålig, Secale coriutum för gammal, Gemm Pini mögliga, Acidum sulphuricum concentratum spec. v. 1,824, Spiritus concentratus spec. v. 0,826, Cloretum ferricum innehåller basiskt salt, hvardera å ett ställe, Oxidum hydrargyricum precipitatum oren å 3 ställen, Oxidum magnesicum leve fanns å 3 ställen i mindre förråd än 50 gram och var dessutom å ett af dessa ställen ej profhalligt. Vid profsiktning af pulver lemnade å ett ställe 4 pulver, å 6 ställen ett pulver återstod af från 5--25 0/0."

Apoteksvisitationer

Provinsiälläkaren ålades att visitera apoteken en gång årligen samt även följa upp apotekarens arbete. Han var tvungen att i görligaste mån underlätta för apoteken genom att förskriva enkla kompositioner.

År 1843 skrev Gustav Varenius, provinsiälläkare i Hjo och Alingsås:

"Jag har ännu icke undersökt något Apothek, ehuru något öfver ett år förflutit sedan jag trädde i utöfning af extra Provinciälläkaretjensten. Att jag emedlertid icke varit overksam, äfven hvad detta embetsåliggande beträffar, torde jag få styrka med Stockholm d. 3 Junii 1843. Herr Doctor Varenius. Hjo erhållit af 1843 /Ex/ Banco Debet. Afsändt med ångfartyget Östergöthland Junii 3. /1/ Låda med reagentier Pr. Cour:t 68 Thl:r 2gr. 124-40. Transport från Berlin till Lübeck inclusive spedition 4-15. Frakt från Lübeck till Stockholm inclusive Assurance 6-12, 25% Tull 31-12. Tolag, packhusavgifter och avgift till Handels och Sjöfartsfonden 3-20, 170-4. Enär jag måhända är den förste svenske Provinciälläkare, som från Berlin, Luhsne låtit inskrifva instrumenter och reagentia erforderlige vid Apotheksvisitationer, har jag agtat nödigt här ordagrannt införa räkningen å desama, för att derigenom dels till dem bland mine Herrar Embetsbröder, hvilka, anse sig böra till möjligen minsta belopp nedsätta den summa de måste vid tjenstens tillträde uppoffra på för densammas utöfvande nödvändiga instrumenter, ge en vink om sättet att förskaffa sig den Luhsniska instrumentlådan till lägre belopp än jag för densama måst utbetala dels för att ödmjukast fästa Kong. Sundhetscollegii ynnest fulla uppmärksamhet på det förhållande, att en deitsama underordnad embetsmannacorps med från 250 till högst 400 R:dr lön nödgas ej blott från utrikes ort förskrifva instrumenter, behöflige i och för sådan embetsutöfning, hvarpå en hel landorts invånares helsa och lif kunna bero och hvarföre ingen serskild ersättning erhålla, utan äfven utöfver till 100 tals R:dr uppgående inköps och transportkostnad för desse instrumenter erlægga 25 procents tull. Emedan endast Apothekare ega rätt att förskrifva medicamenter, bör requisitionen af den Luhsneska instrumentkistan, som innehåller till medicamenter räknade reagentia, göras af en Apothekare. Sjelfva instrumentkistan af mahogeny innehåller 2 afdelningar. I den öfre, som är försedd med lock finnas 21 större och 9 mindre glasflaskor med inslipade glasproppar. I desse flaskor innehållas: jernchlorid, jernkaliumcyanid, kiselfluorvätesyra, galläppletinctur, chromsyradt kali, salpetersyradt silfver, platinachlorid, guldchlorid, tenachlorur, chlorbarium, phosphorsyradt natron, oxalsyrad ammoniak, chlorcalcium, ammoniak, kolsyrad ammoniak, kali, kalkvatten, svafvelsyrad jernoxidul, kolsyradt natron, svafvelammonium, chlorammonium, ättiksyrad blyoxid, jernkaliumcyanur, svafvelsyra, svafvelvätesyra, chlorvätesyra, vinsyra, ättiksyra, salpetersyra, alcohol. Den nedre afdelningen utgöres af en låda med dubbla bottnar. På den öfre botten finnas. 1./En mindre trälåda innehållande i mindre med dels ett gemensamt dels för hvarje ett serskildt lock försedde afdelningar: Borax, borsyra, flusspat gips, kiseljon, kopparoxid, phosphorsalt, salpeter, soda; 2/. Två lackerade jernbleckslådor innehållande, den ena brännkol, den andra polerad jernbleck, ståltråd och två blåsrörsspetsar. 3/ En mortel och stöt af calcedon; 4/ En rund, en trekantig fil; 5/ En quarters lång och tums bred kopparblecksskifva 6/ Två polerade hornspadar; 7/ En blankpolerad kniptång med

knipändarne krökte liksom brancherne på en gomsax; 8/ Skaft af polerad horn i ena ändan försedt med mässingsbeslag och öppning för insättande af ett mindre instrument, för hvars förvarande i den andra ändan finnes ett med skruflock försedt rum. Sjelfva instrumentet saknas i det af mig bekomna skaftet; 9/ Mässingsställning till en oljelampa; 10/ En blankpolerad stålhammare med polerad träskaft; 11/ En scalpell med bukig ägg; 12/ Ett blåsrör af mässing med munnstycke af horn; 13/ En jerncette af mässing och 2 af blankpoleradt stål; 14/ Två blankpolerade jernspadar; 15/ En sked af platina liknande metall; 16/ En slef af blankt jernbleck med polerad träskaft; 17/ Två spadar och en mortelstöt af ägta porcelän; 18/ En loupe med 2 glas; 19/ En tara af mässing. På den nedre botten förvaras 1/ En ställning af laqueradt jernbleck för vid kemiska undersökningar behöfliga glasrör; 2/ En oljelampa af laqueradt jernbleck; 3/ Fyra glasbägare; 4/ Tre glastrattar; 5/ En spritlampa af glas; 6/ Åtta stycken glaskolfvar af olika storlek och construction; 7/ En tubulerad retort; 8/ Två glasflaskor, den ena med inslipad glaskropp; 9/ Ett öppet 4 i ändarne till blåsta halfannat kvarter långa glasrör; 10/ Tre halfquartars långa, mot ena ändan spetsformigt avsmalnande glasrör; 11/ En bägare af ägta porcelän; 12/ Två kastruller af D:o; 13/ Fyra skålar af D:o; 14/ Fyra deglar med 2 lock af D:o. 15/ Två skålar af jernbleck; 16/ En papplåda innehållande på 2 bottnar 13 stycken 4 tum långa i ena ändan tillblåsta glasrör med en öppning af 4 lineers diameter i den andra.

Så snart jag hunnit, utöfver hvad jag redan för detta ändamål inköpt, äfven förskaffa mig thermometer, aerometer och alcoholometer, skall jag visitera inom districtet belägna Apothek.”

1849 skrev Gustav Varenius:

”Inom districtet finnes endast ett apothek, beläget inom Alingsås stad. Detta apothek öfvergick 1848 genom köp från förre egaren, Apothekaren Leyel, till nuvarande innehafvaren, Apothekaren Alfred Sjöberg, som under loppet af redovisningsåret vid apothekets skötsel varit betrodd af Examinerade Provisorn H.T. Holmberg. dessutom fanns å Apotheket eleven J. G. Olin.”

1851 skrev Varenius:

Apothek - Priviligierade (sjelfständiga och filial).

”Hade jag icke anledning att vara serdeles belåten med det sätt, hvarpå Apotheket i Alingsås (sjelfständigt), det enda inom districtet, handhafdes den tid af redovisningsåret, det egdes af Apothekaren Alfred Sjöberg, så har jag, sedan det öfvergick till sin nuvarande egare, fått desto mer anledning hoppas, att det skall bli ett bland de bättre i riket.”

Och om Apothekare, Provisorer och lärningar

”Apotheket i Alingsås öfvergick genom köp i Augusti månad från ditills varande egarn, Apothekaren Alfred Sjöberg till Apothekaren Verner Julius Dillberg. Från årets början till d. 1 December tjenstgjorde Pharmacie Candidaten Carl Magnus Carlstedt vid detta apothek. Från årets början till d. 15 Augusti var vid detsamma eleven Henning Theodor Ljungdahl antagen.”

Att köpa svenskt var på den tiden en strävan från myndigheterna.” Såväl uti enskild praktik, som vid allmän sjukvård, bör provinsialläkaren bemöda sig att införa bruket af inhemska verksamma medel, särskilt sådana, varpå i orten tillgång finnes och som kunna ersätta utländska; varför medicinalväxters odlande, samlande och nyttjande, bör av honom i synnerhet uppmuntras.”

1841 skrev en provinsialläkare:

”Och Apothekare kunde ej med skäl åläggas att till så betydlig förlust för sig lemna Iglar efter Medicinaltaxans pris. Denna olägenhet var ofta ganska kännbar vid de ofta förekommande behofven af locala bloduttömningar, särdeles i denna ort, der koppning är hos allmogen nästan obekant, eller åtminstone af ytterst få practiseras. Orten eger dock en mängd sjöar med sankt gytte- eller gräsvallsstränder, och i hvilka man finner Iglar i stor myckenhet; men på sednare tider hafva en mängd upköpare dragit åt sig hela ortens handel med iglar, hvilka de betala vida högre än Apothekare kunna utan förlust göra, och exportera dem till England och America. Det är verkligen skäl att befara, det dessa nästan outhärliga djur snart hos oss utödas, om ej tjenliga medel vidtagas att hämma den aldeles ofantliga utförseln till andra länder af både fullväxta Iglar och späda ungar. Att utverka en

hög export- tull på denna vara torde kanhända vara enda medlet att åtminstone till betydlig del minska denna för vårt land olyckliga industri. Jag får hos Kong. Colleeum anhålla om tillgift, för det jag tagit mig friheten att göra denna, för ämnet kanske främmande digression.”

Apoteksinstruktioner och Farmakopéer

Pharmacopoeja Holmiensis Galeno-Chymica utgavs 1686 som ett rättesnöre för apoteken i Stockholm. Den föreskrevs som riksnorm i 1688 års Medicinalordningar. Den var föråldrad redan då den gavs ut. Den första svenska riksfarmakopéen gavs ut 1775: Pharmacopoea Svecica Ed. I. Under medverkan av bl a Abraham Bäck, Carl von Linné och Carl Wilhelm Schele. Den stod på höjden av dåtida vetande. I Pharmacopoea Ed. V medverkade bl a Jöns Jacob Berzelius. Pharmacopoea Svecica Ed. XI gavs ut 1946 som den sista nationella farmakopén i Sverige. Den första transnationella – nordiska farmakopén gavs ut 1965. En av Europarådet utarbetad europeisk farmakopé sätts i kraft i Sverige 1978.

Modernare läkemedelsförteckningar:

Pharmaconomia Svecica Ed. II, 1943. Ur förordet: ”Rätt stora omarbetningar har måst göras. Dispositionen från föregående upplaga är i stort oförändrad. Mera otidsenliga beredningar har uttrangerats. Plats har beretts åt många nya värdefulla medel”.

Pharmaconomia Svecica Ed. III, 1956. Ur förordet: ”Farmakoterapin, som tidigare var övervägande empirisk, har fått en alltmer rationell karaktär med ofta starkt preciserade indikationsställningar genom användningen av allt flera till sin kemiska sammansättning kända, mycket verksamma läkemedel, vilkas effekt på den mänskliga organismen är vetenskapligt noga utprövad. De senaste två decennierna har berikats med ett stort antal medel som kräver ingående kunskap och omsorg samt noggrann övervakning av sjukdomsföloppet. Ordination av blandningar av sådana farmaka är ofta en svår uppgift. Flera läkare har därför övergått att begagna standardiserade, industriellt framställda läkemedel”.

Ur Förste provinsialläkaren i Älvsborg hämtas:

”Källströms-Schimmelphennigs författningssamling har anskaffats vid samtliga, utom 2, apoteksinrättningar.

I allmänhet förvaras de till apoteken utdelade författningarne ordentligt.

Förteckning öfver inkomna handlingar fanns å alla apotek, utom i Venersborg.

Beträffande författningar saknades vid flera apotek K. Kung. 27 Nov. 1896 S. F. S. 92 92. 1896) angående mått och vikt; samt S. F. S. 99 21. 1895 och S. F. S. 11 för 1897. Dessa synas icke hafva blifvit till apoteken eller provinsialläkarearkiven utdelade.

Gällande Farmakopéer funnos vid samtliga apoteksinrättningar, liksom och Giftstadgan.

Vqar: En precisionsvåg i hehof af reparation å ett apotek, 2:ne sådanaöfverföras till handelsstativvågar å ett annat apotek. Vid visitation å ett apotek befanns en vikt 5 hektogram, omedelbart förut omjusterad och sedan dess ej använd, 45 ctgm för lätt, således ej noggrant justerad. För öfrigt hafva inga vågar, viktter eller mätstakar under årets visitationer befunnits felaktiga.

Giftskopen hafva allestädes varit i författningsenligt skick.

Tillståndsresolution för försäljning af denaturerad sprit för gammal i Borås. Laboratoriet, dekoktrummet samt magasinen befunnos gamla och skröpliga i Ulricehamn.

De anmärkningar, hvilka under visitationerna behöft göras rörande medicamenterna hafva varit få och icke af beskaffenhet eller betydelse att här förtjena införas.”

Sockenapotek, apoteksfilialer och medicinlådor

Man förstod tidigt vikten av att befolkningen hade tillgång till de mest användbara medicinerna. De apotek som fanns skulle ha öppet dygnet om enligt en Medicinalförordning 1688. Ända till 1943 gällde denna regel. Fram till 1806 behövdes inte läkarrecept för att inhandla de läkemedel som såldes

på apoteken med undantag av råttgift. Alla apotek skulle alltid ha alla råvaror i lager för att alltid kunna expediera behövt läkemedel.

På många håll upprättades sockenapotek. Anvisningar för sockenapotek utfärdades 1816 med hjälp av doktor M Pontin. I företalet anges att "Kongl. Maj:ts landsfaderliga omtänka åsyftade, att tillräckligt med inskränkt antal kraftiga läkemedel borde, i hvarje församling på landsbygden, finnas att tillgå, för att vid vådligare sjukdomstillfällen, och i synnerhet vid begynnande Farsoter, kunna till deras hämmande användas, antingen av närboende läkare eller af andre, som sig om läkarekonsten beflita". Man lade sig vinn om att i boken endast välja ut de enklaste och minst dyrbara läkemedlen. I boken fanns en lättfattlig sjukdomslära med klassifikation och några rader om varje sjukdoms natur. Sjukdomsdiagnoserna hade latinska och lokala benämningar.

Redan år 1760 utgav J. A. Darelius sitt Socken-Apothek, författad att inläras och begagnas av klockare.

Medicine doktor M. Pontin utfärdade anvisningar 1816 om "ett tillräckligt men inskränkt antal kraftiga läkemedel, som borde i hvarje församling på landsbygden finnas att tillgå, för att vid vådligare sjukdomstillfällen och i synnerhet vid begynnande farsoter kunna till deras hämmande användas, antingen af närboende läkare eller af andre som sig om läkarekonsten beflita."

Läkemedel, som till ett Socken-Apothek böra inköpas:

Anm. Mängden af de här uppräpnade Läkemedel rättas efter hvarje Församlingis folkrikhet och behof, hvilke af Provincial-Medicins behörigen ämpas. Dessa kvantiteter äro bestämda för en hvarje folk-mängd.

	Mängd och Lita, enligt nu gällande Medicinal-Taxa.	Kd. k. r.	
1. Kräkfels-pulver. §. 1. . .	50 Stycken	1	2 10
2. Kräkots-pulver. §. 2. . .	25 fl.	1	13 10
3. Laxerfalt. Engeliskt Salt. §. 3. . .	2 libres		33
4. Rabarber-pulver. §. 4. . .	3 uns	1	42 10
5. Laxerpiller (Pulve colocynthis comp.) §. 5. . .	1 uns	1	5 4
6. Löflände-pulver. §. 7. . .	9 uns	1	10
7. Kylände-pulver. §. 8. . .	10 uns		37 4
8. Kamfer (Cassia integra) §. 9. 1. . .	1 uns		31 8
9. Kamfer-pulver. §. 9. 2. . .	50 fl.		32 4
10. Svettdrifvande Mixtur. §. 10. . .	4 uns		42 8
11. Svalvel-pulver. §. 11. . .	2 uns		28
12. Eliberika eller Hoffmans Droppar. §. 13. . .	2 uns		32
13. Opil-piller. §. 17. a. . .	60 fl. = 1 dr.		43
14. Opil-droppar. §. 17. b. . .	1 uns		26 8
15. Bröf-elisir. §. 18. . .	2 uns		26 8
16. Prinsens droppar. §. 19. . .	2 uns		33 4
17. Sura droppar. §. 20. . .	1 libr.		8
18. China-pulver. §. 21. . .	1 libr.	3	26 10
19. Spankluge-plåster. §. 24. . .	2 uns		32
20. Häftplåster. §. 25. . .	4 uns		16
21. Blyplåster. §. 26. . .	2 uns		12
22. Bly-ästika. §. 27. . .	1 libr.		12
23. Till Mineralvurs Rökningar. §. 29. . .			
Pulver N. 1. . .	6 fl.		4
Pulver N. 2. . .	8 fl.		8
Svalvelfyra. . .	3 uns		16

Källa: Per Hemberg - Ett läkardistrikt berättar

På industrierna fanns också medicinförråd för lokalt behov.

På 1800-talet blev det allt vanligare med apotek även i de små orterna, men ofta distribuerades läkemedel till läkemedelsförråd som något större apotek ansvarade för.

Sollebrunn Medicinförråd t.ex. administrerades från Apoteket i Skara (transport via Västgötabanan). Ur 1:e prov. läk. rapport 1910:

För Medikamentsförrådet i Sollebrunn, hvilket den 17 juni 1909 nedbrann, hafva helt och hållet nya, flera och rymligare lokaler inredts i det hus, som uppförts å nedbrunna husets tomt Litet särskilt rum eller utrymme för läkemedels undersökning (Analysrum) finnes i Alingsås och Sollebrunn.

Ett apotek i Gamlestaden i Göteborg (troligen Vasen) anlätades för distribution av mediciner till Lerum med järnvägen fram till det egna apoteket öppnades år 1948. Kerstin Holtzhausen skötte medicinförrådet i Lerum 1936 - 1947. I hennes bostad, Hedlundsbacke nr 7, fanns ett särskilt rum för förrådet med egen ingång och försett med en lucka där recept kunde lämnas in och också mediciner hämtas ut. Hon sålde också sjukvårdsartiklar av olika slag.

Till Gråbo med omnejd sändes medicinlådor från apoteket Vasen i Göteborg ända fram till den nya vårdcentralen invigdes år 1978, då apoteksfilial till Lerums apotek fanns på plats. Så länge västgötabanen fanns kom medicinerna per järnväg och kunde hämtas på stationerna utmed banan. Efter banans nedläggning i slutet på 1960-talet blev det busstransporter och olika butiker tog över ansvaret för medicinlådorna.

IngaLill Ankén berättade om sin anställning på apoteket Vasen i Göteborg som började 1964:

”Apoteket Vasen hade leverans av medicin till folk på landsbygden. Gråbo, Sjövik, Stannum och Olofstorp var de orter dit mediciner sändes. Recepten sändes i medicinlådor med buss till Nils Ericsonsplatsen i Göteborg, där järnvägspersonalen tog hand om dem. Sedan hämtades de av oss på Vasen för att iordningställas, paketeras väl och förses med namn och adresslapp.

På den tiden ringdes många recept in och så visst jag minns kom de flesta från distriktsläkare Bengt Dahlin i Gråbo. Det gällde att han inte ringde för sent på dagen utan att vi hann göra i ordning recepten och läkemedel innan de samma eftermiddag skulle med medicinlådorna tillbaka till sina respektive orter.”

”Att arbeta på apotek förr skiljer sig väsentligt åt mot nu på 2000-talet. Mycket av läkemedlen tillverkades t.ex. ute på apoteken, vilket inte är fallet idag. Vi rullade piller, tillverkade stolpiller, dispenserade pulver och salvor, kokade dekokter och infusioner. Laboratoriebiträden på apoteken blandade stora satsar av bl.a. hostmedicin. Olika sorter fanns exempelvis bröstdroppar med bezotym, Danske kungens bröstdroppar, Timjansirap m.fl. därefter fylldes hostmedicinerna i småflaskor och placerades ute i apoteket för vidare försäljning till kunderna.

De patienter som erhållit medicin på recept och ville veta vad den var bra för fick aldrig den upplysningen av oss. Vi var nämligen förvägrade att lämna ut information om mediciner utan fick istället hänvisa till den som skrivit ut receptet d.v.s. läkaren.

Fanns det informationsblad i förpackningen var vi tvungna att plocka ut dessa. Idag är det apotekspersonalens uppgift att kunna ge patienten denna information.

Den sociala situationen på apoteket på den tiden var lite annorlunda än dagens. Det var stor skillnad på personalens status beroende av om man var apotekare, farmaceut eller tekniker. Respektive personalkategori duade varann men däremot inte grupperna sinsemellan.”

Apoteket i Alingsås

Redan från 1729 fram till 1744 höll Manufaktur-Läkaren doktor Jonas Gunnarsson Kruse i Alingsås ett litet apotek där. Det första apoteket med Kungl. Tillstånd öppnades i Alingsås år 1748 av Gustav Amund Wichland. Han hade dessförinnan upprättat apotek i Borås 1720 och i Vänersborg 1727. Tydligt var apotek en olönsam affär för följande år 1749 anhöll han hos Kongl. Maj:t att få sälja apoteket och privilegierna p. g. a. dålig ekonomi. Han dog i skuld och änkan sålde apoteket till Mathias Wahrendorff (av tysk härkomst liksom många av de tidigaste apotekarna i Sverige) för 1650 Daler och ”blev dertill examinerad”. Även han hade dålig ekonomi och kunde inte behålla apoteket längre än till 1760. Öfver-Direktör Patrik Alströmer, som gått i borgen för köpeskillingen, övertog då apoteket för manufakturiets räkning. Lars Collin var ansvarig för driften. Det såldes igen år 1764 av

baron Nils Silfvershjöld, som då innehade manufakturiet i Alingsås. Det drevs av Georg Wessel till 1792, då det övertogs av Johan A. Jansson. Janssons son Johan Peter övertog apoteket 1825. Wessel flyttade till Östad där han var intendent vid Barnhuset. Han dog 81 år gammal 1813. Redan 1624 påbjöds att apoteken skulle hållas öppna både dag och natt. I den första apotekarordningen 1635 sägs att ”recepten skall expedieras utan dröjsmål genast då de kommer in på apoteket. Inga recept av barberare, badare, oculöister o. s. v. får expedieras förrän de gillats av en medicus. Apotekaren skall antaga endast goda, dugliga och flitiga gesäller med goda betyg och något kunniga i latin. Apotekaren skall med sina gesäller och lärlingar både dag och natt för det gemensamma bästa flitigt ”uppvakta” och för den skall alltid finnas tillstädes i apoteket”. Det bestämdes också att apoteken årligen skulle visiteras av läkare.

Apotekspersonalen kan genom 1:e prov. läkarens årsrapporter följas under första halvan av 1900-talet. Här ett exempel; Alingsås apotekspersonal 1897:

Svangren L. J., apoteksinnehavare
 Eneqvist A. J., exam. Apotekare
 Andelius A. F., ” ”
 Paulsson C. F., ” ”
 André Thyra, farm.stud.
 Karlsson D., elev
 Sättervall T., elev

Samtliga apoteksinnehavare i Alingsås 1748 – 1970:

Apotekare i Alingsås

1748 – 1749	Wikland, Gustav Amund
1750 – 1760	Wahrendorff, Mattias
1760 – 1764	Manufakturiet i Alingsås
1764 – 1792	Wessel, Georg Ludvig
1792 – 1839	Jansson, Jakob Andreas
1839	Jansson, Jan Petter
1840 – 1848	Leijel, Fredrik
1848 – 1851	Sjöberg, Johan Alfred
1851 – 1862	Dillberg, Werner Julius
1862 – 1898	Svangren, Lars Johan
1899 – 1916	Lundeberg, Oscar Wilhelm
1916 – 1927	Hallberg, Berndt Wilhelm
1927 – 1935	Hedberg, Fredrik
1935 – 1943	Wingner, Tord
1943 – 1954	Sandberg, Einar
1954 – 1967	Schnürer, Ewert
1967 – 1970	Friman, Nils

Apotekare i Lerum

1948 - 1954	Schmeling, Folke
1954 - 1980	Krantz, Birger
1980 - 19??	Anderberg, Gunnel

Apotekare i Herrljunga

1942 - 1950	Nilsson Henry Sigfrid
1950 - 1957	Ernelli Hard Thore
1957 -	Stjerna Martin John Oscar

Gamla apoteksinventarier

Källa. Medicinhistoriska Museet i Göteborg

Apoteket i Lerum

Apoteket Granen i Lerum inrättades 1948. Lokal i ett hus intill provinsialläkarmottagningen strax norr om Lerums järnvägsstation. Dess förste innehavare var Folke Schmeling. Han efterträddes av Birger Krantz 1954 (se "Yrkes och levnadsbeskrivningar"). Samtidigt som Brobackens vårdcentral flyttade in i Hälsohuset i Lerum flyttade apoteket över dit i bottenvåningen mot brobacken. 1980 tog Gunnel Anderberg över apoteket som 1985 flyttade till den nya vårdcentralen vid Göteborgsvägen.

Yvonne Eriksson berättar: jag började som 17-åring 1961 som elev på det ursprungliga apoteket i det "röda huset" invid ett liknande som var läkarmottagning. Birger Krantz med familj bodde i övervåningen i apotekshuset. Hustrun Inga också apotekare arbetade på apotek i Sävedalen och på Kronan i Göteborg.

Till en början var apoteket i Lerum filialapotek till Lejonet i Göteborg. En del varor levererades därifrån liksom från ADA – Apotekens droghandel. Sprit kom i stora damejeanner. Spriten användes bl.a. av diabetiker för att förvara sprutorna och injektionsnålarna i. örter av olika slag också som såldes i torkad form till kunder som örttéer. Läkemedelslåda sändes till Floda och Tollered. På den tiden var apoteksarbetet helt annorlunda. Någon information till kunderna gavs inte. Man lämnade in sitt recept och fick ut medicinen i en sluten påse. Man gjorde olika dekokter och piller enl. läkarrecept.

Utrustning för pillerframställning. Foto från Skansenapoteket, Stockholm

Yvonne utbildade sig 1965 – 66 kvällstid till apotekstekniker och 1990 – 1992 till receptarie. Hon arbetade fortfarande 2005 på apoteket i Lerum.

Yvonne Eriksson berättade:

"Jag började som 17-åring 1961 som elev på det ursprungliga apoteket i det "röda huset" invid ett liknande som var läkarmottagning. Birger Krantz med familj bodde i övervåningen i apotekshuset. Hustrun Inga också apotekare arbetade på apotek i Sävedalen och på Kronan i Göteborg.

Till en början var apoteket i Lerum filialapotek till Lejonet i Göteborg. En del varor levererades därifrån liksom från ADA – Apotekens droghandel. Sprit kom i stora damejeanner. Spriten användes bl.a. av diabetiker för att förvara sprutorna och injektionsnålarna i. örter av olika slag också som såldes i torkad form till kunder som örttéer. Läkemedelslåda sändes till Floda och Tollered.

På den tiden var apoteksarbetet helt annorlunda. Någon information till kunderna gavs inte. Man lämnade in sitt recept och fick ut medicinen i en sluten påse. Man gjorde olika dekokter och piller enl. läkarrecept."

Apoteket Granen i Lerum inrättades 1948. Lokal i ett hus intill provinsialläkarmottagningen strax norr om Lerums järnvägsstation. Dess förste innehavare var Folke Schmeling. Han efterträddes av Birger Krantz 1954, Samtidigt som Brobackens vårdcentral flyttade in i Hälsohuset i Lerum flyttade apoteket över dit i bottenvåningen mot brobacken. 1980 tog Gunnel Anderberg över apoteket som 1985 flyttade till den nya vårdcentralen vid Göteborgsvägen.

Apoteken – den stora motorn för egenvård

I del 1, Provinsialläkartiden, berättade vi att apotekspersonalen var förbjuden att ge råd och information till patienterna. Man till och med var tvungen att ta bort informationen som fanns i läkemedelsförpackningarna. När Apoteksbolaget tog över blev det en helt förändrad syn. Apoteken kom att få den största betydelsen för egenvårdsinformationen. Man producerade och spred mängder av egenvårdshäften inom olika områden.

Det var naturligt att Lerums apotek med dess chef Gunnel Anderberg och primärvården i Lerum tillsammans utformade och bekostade egenvårdsbroschyren ”Sköt om dig”. Läs mer om detta under apoteksavsnittet. Se ett senare avsnitt om apoteket och broschyren.

I broschyren kunde man finna telefonnummer till Din vårdcentral i Mittenälvsborg och till Jourcentralen samt hänvisningar till alla de upplysningsskrifter som apoteken kunde ge dig gratis.

Dessutom kunde man få egenvårdsråd för många problem och krämpor.

Olika delar av innehållet kom att regelbundet publiceras i lokalpressen med kommentarer av distriktsläkare och möjligheter för läsarna att ställa frågor.

Egenvårdsprojektet

Det var naturligt att Lerums apotek med dess chef Gunnel Anderberg och primärvården i Lerum tillsammans utformade och bekostade egenvårdsbroschyren ”Sköt om dig”.

I broschyren kunde man finna telefonnummer till Din vårdcentral i Mittenälvsborg och till Jourcentralen samt hänvisningar till alla de upplysningsskrifter som apoteken kunde ge dig gratis. Dessutom kunde man få egenvårdsråd för många upplevda problem.

Ur innehållsförteckningen:

Innehållsförteckning

Primärvården inom Lerums kommun	sid. 2-3	Övre luftvägsbesvär	sid 34-37
Inför läkarbesöket	sid. 4	Feber	
När du medicinerar själv	sid. 5	Förkylning	
Husapotek	sid. 5	Heshet	
		Hosta	
Barnavård	sid 6-10	Övrigt	sid 38-42
Barnsjukdomar – översikt		Flytningar	
Blöjutslag – röd stjärt		Masksjukdomar	
Diarré hos barn		Näsblödning	
Mjölkskorv		Urinbesvär	
Torsk		Vaxpropp	
		Ögonirritation	
Hälsoråd	sid 11-14	Adresser	sid 43
Alkohol		Alfabetiskt register	sid 44
Rökning			
Trötthet			
Tänder			
Förgiftning	sid 15-17		
Bi- och getingstick			
Huggorm			
Hudbesvär	sid 18-24		
Akne – finnar			
Brännskador			
Fotsvamp			
Huvudlöss			
Mjäll			
Pigmentfläckar			
Sårbehandling			
Sår i och runt munnen			
Vårtor			
Magbesvär	sid 25-30		
Diarré och kräkningar (hos vuxna)			
Förstoppning			
Gasbesvär			
Halsbränna – sur mage			
Hemorroider			
Smärta	sid 31-33		
Smärta – värk			
Smärtor i ländryggen			
Nackspärr			
Stukning – sträckning			

Olika delar av innehållet kommer regelbundet publiceras i lokalpressen med kommentarer av distriktsläkare och möjligheter för läsarna att ställa frågor.

Det svenska apoteksväsendet före 1971

Fram till 1971 var de svenska apoteken privatägda. Verksamheten byggde på en stark statlig reglering och apotekscheferna utsågs av Kungl. Maj:t (Medicinalstyrelsen) för att garantera att verksamheten bedrevs med hög kvalitet och säkerhet. Finansieringen byggde på grundlån hos Apotekarkårens kreditkassa samt banklån. Man använde sig av ett avgiftssystem som medförde utjämning av apoteksinnehavarnas inkomster och möjliggjorde inrättandet av apotek i glesbygd där lönsamheten var svag. Man betalade allmänna avgifter för gemensamma funktioner som information, statistik och ex tempore framställning av läkemedel.

För de gemensamma funktionerna fanns vid Apotekarsocieteten ett kansli samt informationsavdelning, kameralavdelning, personalavdelning, planeringsavdelning, sjukhusfarmaceutisk avdelning, produktions-, ekonomi- och marknadsavdelning och forsknings- och kontrollavdelning.

Det svenska apoteksväsendet 1971 – 2009

I och med bildandet av Apoteksbolaget AB 1971 (från 1997-12-17 namnändrat till Apoteket AB) övertog bolaget apoteken och merparten av funktionerna som den tidigare Apotekarsocieteten haft. Bolaget fick i avtal med svenska staten ensamrätt att bedriva detaljhandel med läkemedel till allmänheten. De tidigare apoteksinnehavarna fick ekonomisk ersättning för sina apotek och många kom att fortsätta som apotekschefer i den nya organisationen. I och med att bolaget tog över ansvaret för apoteken samt funktionerna vid Apotekarsocietetens kansli förenklades lagstiftningen. Kvalitetssäkringen kom att bygga på dels egeninspektion, dels Läkemedelsverkets tillsyn. Bolaget fick ansvaret för utseendet av apotekschefer samt prissättningen av läkemedel, något som Socialstyrelsen tidigare skött genomförhandlingar med industrin. Den sistnämnda uppgiften överfördes senare till Riksförsäkringsverket och låg på Läkemedelsförmånsnämnden. Viktigt var att Apoteket AB inte var försäljningsdrivande när det gällde läkemedel. Tvärtom strävade man efter att förmedla kunskap om hur enklare hälsoproblem kan åtgärdas utan läkemedel. Viktigt var således att Apoteket hade ett ansvar att förmedla kunskaper om egenvård, friskvård och förebyggande insatser.

Apotekssymbolen:

Apotekens uppgifter

De svenska apoteken, apotekens huvudkontor och tillverkningsenheter ansvarade för en rad arbetsuppgifter som inte ingick i arbetsuppgifterna för apotek utanför Sveriges gränser. Uppgifterna utgjorde ett viktigt stöd för såväl myndigheters om hälso- och sjukvårdens samt äldreomsorgens verksamhet ner på individnivå. De var följande:

Ansvar för läkemedelsstatistiken som utgör ett viktigt instrument i kvalitetssäkerheten av läkemedelsanvändningen.

Den individbaserade receptregistreringen som idag finns för ett urval i Jämtland och som är på väg att introduceras i hela Sverige. Den möjliggör uppföljning av hur läkemedlen används, deras nytta, risker och kostnadseffektivitet.

Uppföljningen av läkemedelsprofiler som för den enskilde konsumenten är viktig för säker läkemedelsanvändning.

Extempore- tillverkningen av läkemedel

Följande punkter var speciellt viktiga i samverkan mellan primärvården och apoteket:

Dosdispensering av läkemedel för att underlätta korrekt läkemedelsanvändning.

Läkemedelsgenomgångar i de särskilda boendena samt hemsjukvården i syfte att förebygga såväl över- som underbehandling och behandling med olämpliga läkemedelskombinationer.

- Spridning av Socialstyrelsens, Folkhälsoinstitutets m.fl. myndigheters och organisationers information till allmänheten i frågor som gäller hälso- och sjukvård samt läkemedel.
- Satsning på egenvård som alternativ till läkemedelsbehandling.
- Uppgiften att inte vara försäljningsdrivande när det gäller läkemedel.
- Ansvar för en betydande andel av hjälpmedelsarsenalen.
- Ansvar för producentobunden läkemedelsinformation.

När det gällde egenvårdsmedel och andra hälsovårdsprodukter skulle Apoteket AB konkurrera på lika villkor med annan handel. Apoteket AB hade genom sina insatser lyckats sänka priserna på varor som tandborstar och sanitetsbindor något som haft effekt på hela marknaden. Apoteket AB hade också ett ansvar för att förmedla producentobunden information om läkemedel både till hälso- och sjukvårdspersonal och allmänheten. Genom prisjämförelser mellan jämförbara produkter hade allmänheten fått möjlighet att välja den mest prisvärda produkten.

Skäl som anförts för att värna om det svenska apoteksmonopolet

De svenska apoteken, apotekens huvudkontor och tillverkningsenheter ansvarade för en rad arbetsuppgifter som inte ingick i arbetsuppgifterna för apotek utanför Sveriges gränser. Uppgifterna utgjorde ett viktigt stöd för såväl myndigheters som hälso- och sjukvårdens samt äldreomsorgens verksamhet ner på individnivå.

Man kunde genom resultaten av olika opinionsundersökningar konstatera att apoteken toppade listan över samhällsinstitutioner som allmänheten är nöjd med. Man kunde också konstatera att apoteken genom sin information till allmänheten sökte skapa respekt för dagens läkemedel, vilka vid användning kan medföra både nytta och risker. Man såg också att Apoteket AB, trots de besparingskrav det ålades, sökte sörja för en bra läkemedelstillgång i alla landets delar. Man kunde inte se några fördelar med en avmonopolisering. Däremot såg man allvarliga nackdelar genom att privatägda apotek sannolikt inte kan ta över många av de uppgifter som ålåg Apoteket AB. I ett sådant läge måste tillstånd att driva apotek kombineras med bindande avtal/licens att ansvara för dessa uppgifter och en central organisation skapas som ansvarar för de uppgifter som inte kan läggas på enskilda apotek.

Apoteken i närsjukvården

I närsjukvården är apoteket en viktig länk. På många platser i Mittenälvsborg samlokaliseras apotek och vårdcentral. Vid Lerums kommuns tre vårdcentraler inrättades apotek som en viktig närservice för den lokala befolkningen. Apoteken kom att bli viktiga hälsoinformatörer. Personal fick allt större kunskap och ansvar att informera patienterna om användningen av medicinerna som utskrivits av läkare eller som köpts för egenvård. Samarbete i olika förändrings- och utvecklingsprojekt förekom också. Så i Lerum kring en egenvårdsbroschyr, i Gråbo kring datorstödd information med överföring av recept elektroniskt från läkarmottagningen till apoteket och med sjukhemmet för dosdispensering av läkemedel.

Vårdotek

I Västra Götalandsregionen har Apoteket sedan november 2005 ett samarbete med landstinget där vård sökande kan träffa en [sjuksköterska](#) på ett Apotek och få hjälp med vissa besvär eller med att söka till annan vårdinstans. Samarbetet går under namnet *Vårdotek*. Tjänsten är avgiftsbelagd, behandling sker i särskilda rum inom apotekets lokaler och finns på 12 apotek i regionen. Sjuksköterskorna är anställda varken av Apoteket eller landstinget eftersom förhandlingarna inte är avslutade, utan kommer istället från [Capio](#). Försöket har fått kritik av [Läkarförbundet](#) för att det inte finns läkare på plats om behovet skulle bli akut. Apoteket AB var en av initiativtagarna till svenska [Sluta-röka-linjen](#) och har drivit omfattande arbete mot tobaksanvändning.

Apoteken efter 2009

Läget i november 2009.

Monopolställning bryts

1970 förstatligades Sveriges apoteksväsende och Apoteket AB fick monopol för samtliga varor som omfattas av läkemedelslagen för försäljning till privatpersoner. Genom nya regler som trädde i kraft 1 juli 2009 bröts Apoteket AB:s ensamrätt att bedriva detaljhandel med vissa läkemedel

"Monopolet har kommit till vägs ände."

Det konstaterade socialminister Göran Hägglund (KD) då riksdagen formellt beslutade att apoteksmonopolet bryts från och med den 1 juli 2009.

Beslutet var väntat och känt sedan länge - apoteksmarknaden omregleras och Apoteket AB:s monopol bryts. I stället ska det ersättas med ett system där den som får tillstånd från Läkemedelsverket får driva handel med de läkemedel och varor som i dag omfattas av Apoteket AB:s ensamrätt.

Men Socialdemokraternas talesperson Ylva Johansson är oroad.

"Regeringen tar en stor risk när man förstör en väl fungerande apoteksmarknad och ersätter den med vinstintressen och internationella läkemedelsgrossister. Risken är stor att det blir dyrt för skattebetalarna", säger hon.

Ylva Johansson säger att Socialdemokraterna står fast vid att man kommer att riva upp beslutet om partiet kommer till makten vid valet 2010.

Monopolet ersätts med ett system där den som har fått tillstånd av Läkemedelsverket ska få bedriva detaljhandel med de läkemedel och varor som tidigare har omfattats av Apoteket AB:s ensamrätt. Handeln ska bedrivas på öppenvårdsapotek. För att få tillstånd måste sökanden dels uppfylla vissa krav på lämplighet, dels visa att den har förutsättningar att uppfylla en rad krav som ställs på verksamheten.

Receptfria läkemedel i detaljhandeln

Det blev ett par hundra receptfria läkemedel som detaljhandel fick möjlighet att sälja.

Några exempel:

Xyloproct, suppositorier; Dactacort, kräm; Ficortril, 1% salva; Hydrocortison, 1% salva och kräm; Ovesterin, vagitorier och vaginalkräm; Prostagard, 160 mg kapslar; Ibumetin, 200 mg och 400 mg tabletter, 5% gel; Iprel, 200 mg och 400 mg tabletter, 125 mg suppositorier, 5% gel; Acetylsalisylsyra, Bamyk, Aspirin, Magnecyl; Bamykoffein, Magnecylkoffein, Alvedon, Panodil; Neurok; Nicorette, Nicotab; Nezeril nässpray, Otrovin; Lomudal Nasal och ögondroppar; Becotide Nasal; Rhinocort Aqua; Bisolvon.

Apotek som säljs ut

Över 600 apotek ska drivas privat i framtiden enligt ett förslag från Apoteket Omstrukturering AB, som på uppdrag av regeringen 2009 strukturerade om apoteken. De apotek som inte blir lönsamma får inte läggas ner av de nya ägarna de närmaste åren.

Av de 946 apotek som finns i dag (2009) kom 465 att säljas till stora och medelstora företag. 150 apotek fördes över till ett statligt ägt småföretagarbolag för att sedan erbjudas till småföretag. 330 apotek kom att ägas av staten. Apoteket Omstrukturering AB utsågs av regeringen utsetts att sköta försäljningen av apoteken.

Tanken är att dessa olika ägandeformer ska finnas i hela landet och regionalt. På så sätt hoppas man att mångfalden ska göra läkemedlen billigare och servicen bättre.

"Målet är ju att uppnå en konkurrens både på nationell och regional nivå. Men också hitta mer utrymme för mångfald, det vill säga mer nischade aktörer. Så det finns både stora

portföljer och mindre portföljer för att tillfredsställa den efterfrågan. Men framför allt när det gäller de stora portföljerna så ska de vara tämligen lika så att de har samma konkurrensförhållande emellan sig.”

Efter avregleringen hade totalt 465 apotek köpts av fyra företag för totalt 5,9 miljarder kronor. Apotek Hjärtat köpte 208 apotek och Kronans droghandel 171 apotek.

Apotek som privatiseras i Västra Götaland

Apotek som skall privatiseras i Västra Götaland		
Sörhaga Alingsås	Aspen Götene	Konvaljen Skövde
Lejonet Åmål	Apoteket Gråbo	Lejonet Skövde
Atomen Angered	Laxen Gullspång	Rönnen Sollebrunn
Ormen Angered	Kompassen Henån	Skeppet Stenungsund
Lärkan Askim	Stora Björn Hisings Backa	Snäckan Strömstad
Örnen Bengtsfors	Kärra Hisings Kärra	Ejdern Svanesund
Bävern Borås	Kronan Hjo	Svalan Svenljunga
Humlan Borås	Phoenix Hova	Kronan Tanumshede
Kronan Borås	Fyren Källekärr	Örnen Tidaholm
Uttern Borås	Kronan Karlsborg	Sländan Trollhättan
Tjuren Brälanda	Örnen Kinna	Överby Trollhättan
Runan Brastad	Kronan Kungälv	Lejonet Uddevalla
Vipan Dalsjöfors	Nordmannatorget Kungälv	Ugglan Uddevalla
Gullvivan Dalum	Råkan Kungshamn	Lärkan Vänersborg
Korpen Ed	Blåklockan Kvanum	Lejonet Vara
Ankaret Ellös	Eken Lerum	Axet Värghårda
Mösseberg	Guldvingen Lidköping	Ejdern Västra
Falköping	Lejonet Lidköping	Frölunda
Bävern Färgelanda	Viken Ljungskile	Vipan Västra Frölunda
Sälen Fjällbacka	Eken Mariestad	Vägen Västra
Tranan Fristad	Lejonet Mariestad	Frölunda
Duvan Göteborg	Marstrand Marstrand	Sländan Viskafors
Gripen Göteborg	Kronan Mellerud	Ytterby Ytterby
Hajen Göteborg	Strömstaren Mölndal	
Hjorten Göteborg	Ugglan Mölnlycke	
Kronan Göteborg	Alen Nödinge	
Måsen Göteborg	Shop Nordby Nordby	
Najaden Göteborg	Misteln Nossebro	
Nordstjärnan	Kaprifolen Öckerö	
Göteborg	Enen Partille	
Stenbocken	Lärkan Sätilla	
Göteborg	Tallen Sävedalen	
Strutsen Göteborg	Vipan Skara	
Svalan Göteborg	Kronan Skene	
Sälen Göteborg		
Trasten Göteborg		
Vasen Göteborg		
Viggen Göteborg		
Älvan Göteborg		
Ärlan Göteborg		

Nya huvudmän/ägare till apotek

Citat ur GP den 10 november 2009:

"Riskkapitalister köper apotek"

"Riskkapitalister tar över majoriteten av de apotek som säljs ut för 5,9 miljarder.

Största köparen är Apotek Hjärtat som tar över 208 apotek. Apotek Hjärtat ägs av Altor, ett av Sveriges största riskkapitalbolag.

Medstop, som förvärvar 62 apotek, har riskkapitalbolaget Segulah som huvudägare.

Vårdapoteken i Norden, som blir ägare till 24 apotek kontrolleras av riskkapitalbolagen Priveq och familjen Wallenbergs Investor.

Riskkapitalbolagens affärsidé är att köpa och sälja bolag, vilket gör att de normalt räknar med att sälja bolaget vidare inom en femårsperiod.

Två av tre apotek säljs ut av staten. Förutom ovan nämnda köpte Kronans Droghandel med det finska börsnoterade bolaget Oriola-kd 171 apotek. Kronans Droghandel har verkat på läkemedelsmarknaden i över hundra år.

I Lerums kommun är det endast Floda apotek som blir kvar i statlig ägo. Lerums apotek ägs av Kronans droghandel och Gråbo apotek av Apoteket Hjärtat. Bakom Apotek Hjärtat står det svenska riskkapitalbolaget Altor. Apotek Hjärtat köper det största nationella klustret, nummer 1, med 200 apotek samt kluster 8 med tio storstadsapotek med en sammanlagd omsättning på över sju miljarder kronor.

I Lerums centrum i Solkatten öppnas våren 2010 dessutom ett konkurrerande apotek. Ägaren Tamro, som planerar att starta totalt 26 apotek i landet. Tamrokoncernen grundades för 85 år sedan och är Sveriges ledande distributör av läkemedel och andra apoteksvaror. Företaget, som ägs av Phoenixkoncernen, har 4 900 medarbetare fördelat på 20 distributionsanläggningar i Sverige, Finland, Norge, Danmark, Estland, Lettland, Litauen och Polen. Phoenixkoncernen är en av Europas ledande läkemedelsdistributörer och den femte största i världen.

Alingsås lasarettssapotek uppköptes av Vårdapoteket i Norden AB, Sollebrunns apotek av Apoteket Hjärta.

Vårgårda apotek var också till salu våren 2010. Det apoteket ingår i det kluster av apotek som är tänkta att tas över av mindre aktörer, den så kallade småföretagargruppen.

Pressmeddelande (Lerums Tidning) 2010-02-22: I dag, måndag, tar Kronan Droghandel över apoteket i Lerum och ytterligare 170 apotek i Sverige.

Kronans Droghandel har verkat inom apoteksbranschen i mer än hundra år. Det nya apoteksföretaget tar över personalen från gamla Apoteket. Kronan Droghandels officiella invigning sker i Stockholm på måndag eftermiddag och sedan fortsätter invigningsfirandet runt om i landet under den kommande veckan. På fredag blir det invigningskalas i Lerum. För två veckor sedan övertogs apoteket i Gråbo av företaget Apotek Hjärtat. Ett helt nytt apotek, Apotek21, kommer att öppna i Solkatten i Lerum inom kort.

I Alingsås bytte apoteket vid lasarettet i Alingsås ägare. Det privatiserade apoteket byter namn till Vårdapoteket Sörhaga. Vårdapotekets 24 apotek runt om i landet har alla det gemensamt att de ligger på sjukhus. Apoteket hade liksom det 100-års jubilerande lasarettet i Alingsås öppet hus den 27 februari 2010.

CV:s över apotekare som verkat i Mittenälvsborg

Apotekare i Lerum

Schmeling Folke

f. i Gränna 27/4 1905. Son till apotekare Gustav S.- Danielsson o h. H. Birgitta f. Westergren. Stud.ex. Jönköping 1924. farm. kand. ex. 1933, apotekar exam. 1937 Elev: Kronan Jönköping 1924; Anställning: Huskvarna 1933 – 1935; Kronan Göteborg 1937 – 1941; Svanen Göteborg 1941 – 1945; Biet Göteborg 1945 – 1947; Enhörningen Göteborg; **Lerum (föreståndare) 1948 – 1954.**

Suppl. I centralstyrelsen 1943 – 45; ord. Ledamot 1945- 50; ledamot i löne- o skiljenämnden 1945 – 50; Sekr. o kassaförv. I Göteborgskretsen av Sv. Farm. förb. 1942 – 45.

Gift m Gerda Nilsson, dtr t smärglare K.A. Nilsson o h. H. Ida N. f Larsson.

Krantz Birger

F. i Falun 11/3 1915 av vaktmäst. Anders Josef K. Och hans hustru f. Hellström. Stud.ex. Falun 1933. Farm. kand. ex. 1938. Elev visd apoteket Engelbrekt i Falun 1935 – 1937. Anställning samma apotek 1938 – 1941, Örnen i Stockholm 1944 – 1947; Antilopen, Sth 1947; **Lerum apoteket Granen (föreståndare) juni 1954 – 1970.**

Styrelseledamot i Gävleborg – Dala krets av Sv. Farm. förb. 1940 – 1941. – Farm. inst. 1941.

Gift med apotekare Inga Wastenson – Krantz, som arbetade i Sävedalen och Göteborg på Kronan.

Anderberg Gunnel

Apotekare i Alingsås

Wingner, Tord

F. i Kristinehamn 4/10 1876. Son t. redaktör Johan Peterson o h. h. Kristina f. Thunander. Farm. kand.-ex. 1897, apot.-ex. 1903. Elev: Kronan, Jönköping 1893 – 97,. Anställning: Kronan, Jönköping; Lejonet, Malmö; Svanen, Lund; Falun; Kronan, Jönköping 1899 – 1901, 03 – 08: arrendator apot. Åseda 1900 – 26. Priv. apot. Emmaboda 1926; transport **Alingsås 1935 – 1943.** Avgick med pension 1943. Led. Av centralstyr. För Sv. Farm.-förb. 1919.

Gift 1905 m Nina Hellman. Barn: Gurli f. 1906; Gerd f. 1910; Tyra f. 1913.

Sandberg Einar

F. i Gbg 17/2 1887. Son t. köpman Anders S. o h. h. Christina f. Pettersson. Stud.ex. Gbg 1906; farm. kand. ex. 1909; apot. – ex. 1916. Elev: Sollefteå 1906 – 08. Anställning: Hudiksvall 1909 – 13; Lejonet, Sth; Enköping 1916 – 19; Sala, Grythytted 1920 – 25; S:t Ragnhild, Södertälje 1925 – 30; Hällefors 1930 – 32 (förest. 2 år); Värnamo 1932 – 35; Lysekil. Priv. apot. Kopparberg 1936. Transport **Alingsås 1943 – 1954.**

Gift 1917 m Esther Wahlström. Barn: Anders f. 1921; Märtha Elisabeth f. 1923.

Schnürer, Ewert Mauritz

F. i Söderhamn 3711 1900. son t. handlande Moritz S. o h. h. Hanna f. Stenberg. Stud. -ex. Söderhamn 1919; farm. kand. -ex. 1922; apot. -ex. 1925. Elev: Söderhamn 1919 – 22.

Anställning: Söderhamn; Alvesta; Limhamn; Bollnäs; Uppsala; Västanhede; Askersund 1929 – 32 (förest. 1 år o 4 mån.); Vita Björnen, Sth 1932 – 38; Lejonet, Gävle 1938 – 44. Priv. apot. Kopparberg 1944 – 1953. **Alingsås 1954 – 1967.**

G. 1933 med Greta Nilsson. Barn: Boel Margareta Ewersdotter f. 1935; Maria Monica Ewersdotter f. 1938; Leif Gustav f. 1939; Jan Mikael f. 1946

Friman, Nils Berhard

F. i Boden 20/8 1912. Son t. fastighetsägare A. W. F. o h. h. H. C. Född Nilsson. Stud. ex. Luleå 1932; farm. kand. ex. 1936; apot. -ex. 1939. Elev: Boden och Gammelstad 1933 – 35;.

Anställning: Hjorten Östersund; Boden 1937, 1939 – 43; Skövde; Örnén Karlstad 1944 (förest. 1 år o 1 mån.) **Apot. Alingsås 1967 – 1970.**

Gift 1947 m. Ulla Birgitta Ekman. Barn: Nils Gunnar Styrbjörn f. 1948; Eva Birgitta f. 1950.

Apotekare i Herrljunga

Nilsson Henry Sigfrid

F. i Udevalla 7/10 1900 son t. masakinist Jan Emil N. o h.h. Hulda f. Johansson. Stud. ex. Uddevalla 1920; farm. kand. 1923; apot.ex. 1927. Elev Korpen, Göteborg 1920 – 22.

Anställning: Bävern, Sth 1923 – 25; Hjorten, Sth 1927 – 42 (förest. 1 år o 5 mån). **Priv. Apot. Herrljunga m filialapotek i Vårgårda 1942 - 1950.** transport apot. Enhörningen, Gbg 1949. Amanuens i botanik o farmakognosi vid farm. inst 1926 – 27. Ledamot av styrelsen för Sthkretsen av Sv. Farm.-förb. 1928 – 32, bibliotikarie i farm. fören. 1933 – 42. Ledamot av styrelsen för Västgötakretsen av Sv. Apot.-förb. 1943 – 49, sekr. 1943 – 49 samt fullm. För kretsen 1945 – 49. Led. Av styr. För Västra kretsen av Sv. Apot.-förb. Samt sekr. 1952 - .Skrivit artiklar om beredning av apotekspreparat.

Gift 1933 m farm. kand. Margit Sjöberg. Barn: Bernt Torvald f. 1939; mats Arvid f. 1947.

Ernelli Hard Thore

Apot. Herrljunga 1950 – 1957 f. ö inga uppgifter.

Stjerna Martin John Oscar

F. i Gustavsbergs s:n, Sth län 26/5 1908. Son till ingenjör John S. o h. H. Ester f. Norrby. Stud. ex. Stockholm 1928; farm. kand. -ex. 1932; apot.-ex. 1937; Elev: Orust och Kronan, Eskilstuna 1929 – 31. Anställning: Storken, Sth; Enhörningen, Sth; Draken, Sth 1933 – 35. Älgen, Sth; Vita Björn, Sth 1937 – 42; Karlshamn 1942 – 44. Priv. Apot. Stensele 1948.

Apot. Herrljunga 1958 –

G. m. farm. kand. Ing-Alice Maria Egnér. Barn: Marianne Hedvig Ingeborg f. 1940; Ingrid Ester Maria f. 1942; Göran John Peder f. 1945.